

RZECZPOSPOLITA POLSKA

Rzecznik Praw Dziecka

Marek Michalak

ZEW/500/20-1/2012/MT

Warszawa, 7 września 2012 roku

**Pani
Krystyna Szumilas
Minister Edukacji Narodowej**

Szanowne Pani Minister,

Badając sytuację wychowanków młodzieżowych ośrodków socjoterapii w Polsce, zwróciłem szczególną uwagę na warunki organizowania kształcenia przebywającym tam dzieciom i młodzieży. Zmiany, wprowadzone rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej z dnia 17 listopada 2010 r. w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych oraz niedostosowanych społecznie w specjalnych przedszkolach, szkołach i oddziałach oraz w ośrodkach, sprawiły, iż uregulowania w tej kwestii wydają się niespójne, a w niektórych aspektach wręcz wykluczają się wzajemnie. W takim stanie prawnym może dochodzić do sytuacji, w których dzieci i młodzież, dla których przeznaczone są młodzieżowe ośrodki socjoterapii, nie będą mogły do nich uczęszczać.

Nie ulega wątpliwości, że przepisy w sposób jednoznaczny określają, iż młodzieżowe ośrodki socjoterapii są prowadzone dla dzieci i młodzieży zagrożonych niedostosowaniem społecznym oraz wymagających stosowania specjalnej organizacji nauki, metod pracy, wychowania i socjoterapii. Stanowi o tym § 13 rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 12 maja 2011 r. w sprawie rodzajów i szczegółowych zasad działania placówek publicznych, warunków pobytu dzieci i młodzieży w tych placówkach oraz wysokości i zasad odpłatności wnoszonej przez rodziców za pobyt ich dzieci w tych placówkach (Dz. U. Nr 109, poz. 631). Jednocześnie ww. rozporządzenie określa, iż szkoła wchodząca w skład młodzieżowego ośrodka socjoterapii jest szkołą specjalną, co oznacza, że warunkiem uczęszczania do niej (a tym samym pobytu w młodzieżowym ośrodku socjoterapii) jest posiadanie orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego.

Kwestię wydawania orzeczeń o potrzebie kształcenia specjalnego reguluje natomiast rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 18 września 2008 r. w sprawie orzeczeń i opinii wydawanych przez zespoły orzekające działające w publicznych poradniach psychologiczno-pedagogicznych (Dz. U. Nr 173, poz. 1072). § 2 ust. 1 pkt 1 przywołanego rozporządzenia wskazuje, że zespoły orzekające wydają tego typu orzeczenia dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnej oraz niedostosowanej społecznie. Przywołany zapis nie wskazuje wprost, iż orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego otrzyma również dziecko zagrożone niedostosowaniem społecznym, co stoi w sprzeczności ze wspomnianym warunkiem przyjęcia do młodzieżowego ośrodka socjoterapii oraz jego przeznaczeniem.

Niestety, nie istnieje prawna definicja niedostosowania społecznego lub zagrożenia niedostosowaniem społecznym. W uzasadnieniu do nowego rozporządzenia w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych oraz niedostosowanych społecznie w specjalnych przedszkolach, szkołach i oddziałach oraz w ośrodkach wskazano, iż w uprzednim stanie prawnym pojęcie „uczniowie niedostosowani społecznie” obejmowało cztery kategorie uczniów, a mianowicie: niedostosowanych społecznie, zagrożonych niedostosowaniem społecznym, zagrożonych uzależnieniem oraz uczniów z zaburzeniami zachowania. Następnie wyjaśniano, iż w obecnym stanie prawnym przez uczniów niedostosowanych społecznie należy rozumieć tych, którzy posiadają orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego. Przyjęcie ostatniej interpretacji, w szczególności w świetle przywołanej regulacji określającej, dla której grupy uczniów powyższe orzeczenia są wydawane, oznaczałoby brak możliwości otrzymania go przez ucznia zagrożonego niedostosowaniem społecznym.

Biorąc pod uwagę, iż jest to kluczowa kwestia, która w bezpośredni sposób wpływa na sytuację dzieci i młodzieży o specjalnych potrzebach edukacyjnych, wymaga ona doprecyzowania, które wyeliminowałoby sytuacje, w których poradnie psychologiczno-pedagogiczne mogłyby odmówić wydania orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego uczniom zagrożonym niedostosowaniem społecznym. Jest ono konieczne przy przyjęciu do młodzieżowego ośrodka socjoterapii. Otrzymuję bowiem sygnały, że dziecko, które jest „jedynie” zagrożone niedostosowaniem społecznym, nie zostaje przyjęte do młodzieżowego ośrodka socjoterapii z uwagi na brak orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego, gdyż poradnia stwierdziła, iż nie może mu go wydać. Dopiero z chwilą zdiagnozowania u danego dziecka niedostosowania społecznego, czyli wystąpienia u niego tych samych – ale w stopniu znacznie pogłębionym – zachowań przyporządkowanych do zagrożenia niedostosowaniem społecznym, otrzymuje ono przedmiotowe orzeczenie i może zostać przyjęte

do młodzieżowego ośrodka socjoterapii. Takie sytuacje, nawet jeśli stanowią niewielki odsetek wśród uczniów, są niedopuszczalne. Państwo nie może czekać, aż dzieci i młodzież ulegną demoralizacji, aby mogły się uczyć w szkole dostosowanej do ich potrzeb. Dlatego należy uczynić wszystko, aby uregulowania w przedmiotowych kwestiach nie dawały swobody interpretacji. Tak poważne kwestie nie powinny być nawet poddawane subiektywnej ocenie. Powinny wynikać wprost z przepisów prawa. Doprecyzowanie w tym zakresie jest tym bardziej uzasadnione, gdyż z tych samych powodów wprowadzono je w nowym rozporządzeniu w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych oraz niedostosowanych społecznie w specjalnych przedszkolach, szkołach i oddziałach oraz w ośrodkach w zakresie niepełnosprawności ruchowej oraz autyzmu. W § 2 ust. 1, odpowiednio w pkt 5 oraz pkt 8, dodano bowiem określenia: „w tym z afazją” oraz „w tym z zespołem Aspergera”.

W związku z powyższym uważam, że zasadne byłoby równoległe wprowadzenie zmian w dwóch analizowanych rozporządzeniach:

- z dnia 17 listopada 2010 r. w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych oraz niedostosowanych społecznie w specjalnych przedszkolach, szkołach i oddziałach oraz w ośrodkach;
- z dnia 18 września 2008 r. w sprawie orzeczeń i opinii wydawanych przez zespoły orzekające działające w publicznych poradniach psychologiczno-pedagogicznych.

W § 1 rozporządzenia w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych oraz niedostosowanych społecznie w specjalnych przedszkolach, szkołach i oddziałach oraz w ośrodkach wskazano bowiem, iż określa ono warunki organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla trzech kategorii dzieci i młodzieży: niepełnosprawnych, niedostosowanych społecznie oraz zagrożonych niedostosowaniem społecznym. Następnie w § 2 ust. 1 ww. rozporządzenia pominięto całkowicie dwie ostatnie grupy dzieci, w pkt 1-9 wymieniając jedynie rodzaje niepełnosprawności uczniów, dla których organizuje się kształcenie m.in. w szkołach specjalnych. Aby uniknąć dowolnej interpretacji przepisów, zasadne byłoby usunięcie określenia „niepełnosprawnych” w § 2 ust. 1 ww. rozporządzenia przy sformułowaniu „dzieci i młodzieży” oraz dodanie pkt 10 o następującym brzmieniu: „niedostosowanych społecznie, w tym w szczególności zagrożonych niedostosowaniem społecznym, zagrożonych uzależnieniem, z zaburzeniami zachowania, z chorobami przewlekłymi, z zaburzeniami

psychicznymi". Jednocześnie wskazane byłoby uzupełnienie § 2 ust. 1 pkt 1 rozporządzenia w sprawie orzeczeń i opinii wydawanych przez zespoły orzekające działające w publicznych poradniach psychologiczno-pedagogicznych o sformułowanie „oraz zagrożonych niedostosowaniem społecznym”. Takie zapisy nie budziłyby wątpliwości co do wydawania orzeczeń o potrzebie kształcenia specjalnego uczniom, dla których prowadzone są młodzieżowe ośrodki socjoterapii, czyli zagrożonych niedostosowaniem społecznym, w tym zagrożonych uzależnieniem lub z zaburzeniami zachowania.

Mając głębokie przekonanie co do zasadności proponowanych działań, zmierzających do zapewnienia uczniom o specjalnych potrzebach edukacyjnych i zagrożonych niedostosowaniem społecznym właściwego i szybkiego wsparcia, na podstawie art. 10 ust. 1 pkt 2 oraz art. 11 ust. 2 ustawy z dnia 6 stycznia 2000 r. o Rzeczniku Praw Dziecka (Dz. U. Nr 6, poz. 69 z późn. zm.), zwracam się z uprzejmą prośbą o rozważenie możliwości wprowadzenia przedstawionych przeze mnie zmian we wskazanych rozporządzeniach oraz o poinformowanie mnie o zajęтым stanowisku w przedmiotowej sprawie.

Z wyrazami szacunku
Marek Szulc

MINISTER EDUKACJI NARODOWEJ

DZSE-2-EM-040-56/2012

Warszawa, 2012 – 10 -15

Pan

Marek MICHALAK

Rzecznik Praw Dziecka

Szanowny Panie Ministrze!

odpowiadając na wystąpienie Pana Rzecznika Nr ZEW/500/20-1/12/MT z dnia 7 września 2012 r. w sprawie organizowania kształcenia dzieciom i młodzieży zagrożonym niedostosowaniem społecznym w młodzieżowych ośrodkach socjoterapii, a w szczególności obawy dotyczącej możliwości odmowy wydania przez poradnie psychologiczno-pedagogiczne orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego z uwagi na zagrożenie niedostosowaniem społecznym, pragnę uprzejmie poinformować, iż od 2008 r. – czyli od momentu wejścia w życie rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 18 września 2008 r. w sprawie orzeczeń i opinii wydawanych przez zespoły orzekające działające w publicznych poradniach psychologiczno-pedagogicznych (Dz. U. Nr 173, poz. 1072), do Ministerstwa nie wpłynęła żadna skarga, czy zapytanie formułujące wątpliwości dotyczące orzecznictwa w tym zakresie.

Należy podkreślić, że kwestia ta była w tym okresie systematycznie monitorowana w pracach systemu kierowania nieletnich do młodzieżowych ośrodków wychowawczych (MOW) oraz młodzieżowych ośrodków socjoterapii (MOS). a także w zakresie działań Rzecznika Praw Obywatelskich pełniącego obowiązki Krajowego Mechanizmu Prewencji oraz w ramach nadzoru sędziów rodzinnych nad realizacją postanowień sądu rodzinnego o zastosowaniu środka wychowawczego w postaci umieszczenia w MOS. Żaden z wyżej wymienionych podmiotów nie zgłaszał trudności w wydaniu przez poradnię psychologiczno-pedagogiczną orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego z uwagi na zagrożenie niedostosowaniem społecznym, związane z interpretacją obowiązujących regulacji prawnych.

Kwestia udzielania uczniom pomocy psychologiczno-pedagogicznej jest regulowana także przepisami rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 17 listopada 2010 r. w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach (Dz. U. 228, poz. 1487), w którym problem uczniów

niedostosowanych społecznie, zagrożonych niedostosowaniem społecznych oraz przejawiających zachowania problemowe o różnej etiologii został ujęty zgodnie z postulowaną w piśmie Pana Rzecznika formułą.

Jednocześnie należy podkreślić, że proponowany kierunek nowelizacji przepisów rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej 17 listopada 2010 r. *w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych oraz niedostosowanych społecznie w specjalnych przedszkolach, szkołach i oddziałach oraz w ośrodkach* (Dz.U. Nr 228, poz. 1489), w tym dodanie w § 2 nowego ustępu 10, nie może zostać uwzględniony.

Propozycja Pana Rzecznika prowadziłaby bowiem z jednej strony - do organizowania przedszkoli specjalnych i oddziałów specjalnych w przedszkolach ogólnodostępnych dla dzieci niedostosowanych społecznie i zagrożonych niedostosowaniem społecznym, co jest nie do zaakceptowania z punktu widzenia psychologii i pedagogiki.

Nie można bowiem mówić o stosowaniu resocjalizacji lub socjoterapii wobec małych dzieci (3 – 5-letnich), u których nie tylko nie zakończył się proces socjalizacji, ale nawet, w związku z charakterystycznym dla grupy wiekowej nierównomiernym rozwojem poszczególnych funkcji, nie należy tych dysharmonii traktować jako zaburzeń tego procesu. Dzieci w tej grupie wiekowej nie przyswoiły sobie jeszcze podstawowych umiejętności społecznych, nie wytworzyły wszystkich wzorów zachowań społecznie akceptowanych. Proces socjalizacji małych dzieci powinien niewątpliwie odbywać się w środowisku rówieśniczym otwartym, bez umieszczania ich w placówkach (przedszkolach) specjalnych.

Z drugiej strony proponowana nowelizacja prowadziłaby do powstania w szkołach ogólnodostępnych oddziałów dla dzieci niedostosowanych społecznie i zagrożonych niedostosowaniem społecznym. Zgrupowanie w jednej klasie w szkole ogólnodostępnej tego rodzaju uczniów spowodowałoby problem wychowawczy w skali szkoły, gdyż byłoby trudno uniknąć konfrontacji tej klasy z innymi dziećmi. W tak utworzonej klasie specjalnej powstałby zarówno silny opór wobec aplikowanych oddziaływań specjalnych, jak i silne wewnętrzne wsparcie, co w rezultacie utrudniłoby prowadzenie oddziaływań i ograniczyło ich skuteczność.

Uprzejmie informuję, że zaproponowane rozszerzenie zakresu podmiotowego przepisu § 2 w nowym punkcie 10, w brzmieniu „dzieci i młodzieży niedostosowanych społecznie, w tym w szczególności zagrożonych niedostosowaniem społecznym, zagrożone uzależnieniem, z zaburzeniami zachowania, z chorobami przewlekłymi, z zaburzeniami psychicznymi” nie jest uzasadnione.

Należy podkreślić, że biorąc pod uwagę powyższe oraz wymienione pokrótce poniżej przeciwwskazania merytoryczne, proponowana regulacja nie może zostać wprowadzona do obowiązującego systemu prawnego. I tak, analizując proponowany zapis należy zauważyć, że:

- nie ma uzasadnienia pedagogicznego, natomiast istnieją przeciwwskazania, dla organizowania dla dzieci młodzieży niedostosowanych społecznie przedszkoli specjalnych, oddziałów przedszkolnych, szkół specjalnych, oddziałów specjalnych w szkołach ogólnodostępnych;

- zagrożenie niedostosowaniem społecznym nie stanowi szczególnej formy niedostosowania społecznego, jak wynika z proponowanej konstrukcji przepisu. Diagnoza różnicowa zachowań problemowych, zagrożenia niedostosowaniem społecznym i niedostosowania społecznego dotyczy analogicznego spektrum problemów, występujących w zróżnicowanych konfiguracjach i nasileniu, które stanowią przesłanki diagnozy psychologicznej.

- zagrożenie uzależnieniem nie stanowi odrębnej kategorii problemów, natomiast może stanowić jeden z przejawów zagrożenia niedostosowaniem społecznym, wskazywanym w przypadku „eksperymentowania” dziecka z substancjami psychoaktywnymi, w połączeniu z innymi zachowaniami problemowymi;

- analogicznie należy traktować zaburzenia zachowania - nie stanowią odrębnej kategorii problemów, ale jeden z przejawów zagrożenia niedostosowaniem społecznym. Proponowana regulacja pozawalałaby np. na organizowanie przedszkoli specjalnych, oddziałów przedszkolnych, szkół specjalnych oraz oddziałów specjalnych w szkołach ogólnodostępnych, dla uczniów z zaburzeniami zachowania, które nie stanowią odrębnej kategorii diagnostycznej, ani orzeczniczej. Należy podkreślić, że proponowany przepis bardzo znacząco poszerza grupę dzieci i młodzieży, które mogą być umieszczane w szkołach i placówkach specjalnych;

- choroby przewlekłe nie stanowią podstawy do objęcia dziecka kształceniem specjalnym. Uczniowie tacy kształcą się - kiedy pozwala na to ich stan zdrowia – razem ze swoimi rówieśnikami w szkołach ogólnodostępnych lub są objęci nauczaniem indywidualnym w przypadku, gdy stan zdrowia utrudnia lub uniemożliwia im uczęszczanie do szkoły. Podczas pobytu w szpitalu czy uzdrowisku kształcenie tych uczniów może odbywać się w szkołach specjalnych zorganizowanych w podmiotach leczniczych (w których kształcenie nie odbywa się na podstawie orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego).

- zaburzenia psychiczne nie stanowią podstawy do umieszczenia dziecka w szkole lub placówce kształcenia specjalnego, natomiast są podstawą do podjęcia leczenia specjalistycznego w placówce służby zdrowia. Obecnie funkcjonują szkoły specjalne w szpitalach psychiatrycznych dla dzieci i młodzieży, zapewniające edukację dla pacjentów tych szpitali, objętych obowiązkiem szkolnym i obowiązkiem nauki. Nie ma zatem uzasadnienia organizowanie odrębnych przedszkoli specjalnych, oddziałów przedszkolnych, szkół specjalnych oraz oddziałów specjalnych w szkołach ogólnodostępnych,

dla uczniów z zaburzeniami psychicznymi, które nie mogłyby zapewnić realizacji podstawowej potrzeby tych uczniów, tj. leczenia specjalistycznego.

Rozważenia wymaga uzupełnienie § 2 ust. 1 pkt 1 rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 18 września 2008 r. w sprawie orzeczeń i opinii wydawanych przez zespoły orzekające działające w publicznych poradniach psychologiczno-pedagogicznych o sformułowanie „oraz zagrożonych niedostosowaniem społecznym”. Uwaga ta zostanie uwzględniona podczas prac legislacyjnych nad rozporządzeniem zmieniającym, które przewidziano w Planie prac legislacyjnych MEN na 2012 r.

W całej pełni podzielam troskę Pana Rzecznika odnośnie zapewnienia prawidłowego funkcjonowania wprowadzanych zmian legislacyjnych. Pragnę podkreślić, że podzielam pogląd dotyczący potrzeby monitoringu wprowadzanych zmian legislacyjnych.

Obserwując w obecnym roku szkolnym, z najwyższą troską, funkcjonowanie MOS i MOW, a także systemu resocjalizacji i socjoterapii oraz pomocy psychologiczno-pedagogicznej, będę ze szczególną uwagą traktować wszelkie ewentualne sygnały o trudnościach w wydawaniu orzeczeń o potrzebie kształcenia specjalnego z uwagi na zagrożenie niedostosowaniem społecznym, celem podjęcia działań dla ich usunięcia.

2 wyrazami znacunku

Z upoważnienia
MINISTRA EDUKACJI NARODOWEJ

Tadeusz Sławacki
SEKRETARZ STANU